

Rašytojai ŽEMAITIJOS DVARUOSE

Šių metų penktajame el. žurnalo „Žemaičių žemė“ numeryje, pakvietę skaitytojus pakeliauti po senuosius Žemaitijos dvarus, pradėjome skelbti informaciją apie dvarus, kuriuose yra gimę, gyvenę arba dirbę, kūrę rašytojai (prozininkai, poetai, dramaturgai, eseistai). Šiame numeryje tęsiame pasakojimus apie šiuos dvarus, su jais susijusius rašytojus, grožinės literatūros knygų autorius.

Rašytojas, dvarininkas baronas Eugenijus RIONĖ (RÖNNE) ir Gargždų dvaras

Nuo XV a. pirmosios pusės rašytiniuose šaltiniuose minimame, XV–XVI a. Žemaičių seniūnams Kęsgailoms, vėliau iki pat 1941 m. baronams Rionėms priklausiusiame, dabar jau sunykusiame Gargždų dvare 1830 m. sausio 1 d. gimė lenkiškai rašęs poetas, dvarininkas baronas Eugenijus fon Rionė arba Eugenijus von Rönne (vok. *Eugene Baron von Rönne*, lenk. *Eugeniusz Baron von Rönne*). Išlikę rašytiniai šaltiniai nurodo, jog jis buvo pakrikštytas Gargždų bažnyčioje 1830 m. sausio 27 dieną.

Paskutiniai Gargždų dvaro šeimnininkai – vokie-

Gargždų parke

čių kilmės baronai Rionės garsėjo savo sukauptomis kolekcijomis, turtingomis bibliotekomis, puikiais rūmais Gargžduose ir Renave. Atgavivą iki šiol buvusioje Gargždų dvarvietėje teikia XIX a. I p. ant

Gargždų piliakalnis.
D. Mukienės nuotrauka

Iš kairės: baronų Rionių (Rönne) herbas; Gargždų panoramos fragmentas. Juozo Černeckio nuotrauka

Minijos upės šlaito baronų Rionių įkurtas geometrinis, sudėtinis parkas, kuris XX a. viduryje buvo rekonstruotas, išplėstas ir iki šiol mėgiamas gyventojų.

E. Rionė labai rūpinosi Gargždų dvaro sodyba, išpuošė ją, sutvarkė parką, kuris tuo metu, kai dvaras klestėjo (apie 1875–1895 m.) buvo vienas iš geriausiai tvarkomų angliško stiliaus parkų Žemaitijoje. E. Rionės valdymo metais šiame dvare buvo muziejėlis, kuriame saugoti vertingi senienų rinkiniai, porceliano dirbinių kolekcija, kitos vertybės. Mansardoje virš mūrinių dvaro arklidžių buvo įrengta biblioteka. Eugenijus ir jo tėvas Feliksas Rionė rinko archeologijos, geologijos, mineralų, paleontologijos, zoologijos, porceliano dirbinių, paveikslų kolekcijas, Gargžduose buvo įkūrę net astronomijos observatoriją.

Didžiąją dalį Gargždų dvaro bibliotekoje XIX a. buvusių spaudinių sudarė grožinės literatūros kūriniai vokiečių, lenkų, prancūzų ir kt. kalbomis.

E. Rionė buvo žinomas ir

kaip rašytojas. 1878 m. lenkų kalba buvo išleista jo kūrybos rinktinė „Poezija ir dramos kūriniai“ („*Poezye i prace dramatyc zne*“). Tai 400 puslapių apimties knyga. Joje išspausdinti 43 eilėraščiai, trys pjesės, autoriaus pavadintos operomis, į poemos žanrą pretenduojantys „Žemaičių vaizdeliai“. E. Rionė vieną eilėraščių (Do K... P...), parašytą 1856 metais Gargžduose, paskyrė XIX a. žemaičių poetei, knygėlės „Didžiosios Kalvarijos Žemaitijoje atlaidai“ autorei Karolinai Praniauskaitei (1828–1856), su kuria jis bendravo.

Po tėvo mirties E. Rionė priklausė ir Renavo dvaras (Mažeikių raj.), tačiau Eugenijus daugiausiai laiko praleisdavo Gargžduose. Kaip ir Gargžduose, taip ir Renave, jis turėjo turtingą biblioteką.

E. Rionė mirė 1895 m. gruodžio 25 (13) d. Berlyne. Po trijų dienų (gruodžio 28-ąją) Gargždų ir Renavo dvarų šeimininkas buvo palaidotas jo tėvo barono Felikso fon Rionės apie 1840-uosius Gargždų šv. arkangelo Mykolo bažnyčios šventoriuje pastatytos Nukryžiuotojo Jėzaus neoklasicistinio stiliaus koplyčios-mauzoliejaus rūsyje. Ši koplyčia-mauzoliejus buvo skirta Rionių giminės narių ir su jais vedybų keliu susigiminiavusių grafių Mielžinskių laidojimui. 1912 m. ten amžinam poilsiui atgulė ir E. Rionės žmonos Gabrielės Oginskytės-Rionės (1831–1912) palaikai. Po Antrojo pasaulinio karo šis rūsys-mauzoliejus buvo nuniokotas. Vietiniai gyventojai išlikusius palaikus surinko ir paslapčia, valdžiai nežinant palaidojo senosiose Gargždų kapinėse (tiksliai palaidojimo vieta dabar nėra žinoma). Koplyčią ir jos rūšį sovietmečiu Gargždų bažnyčia naudojo kaip pagalbines patalpas – čia buvo laikomi įvairūs bažnytiniai reikmenys.

Eugenijui ir Gabrielei Rionėms mirus, jų valdytas Gargždų dvaras perėjo Gabrielės Oginskytės-Rionės dukrai iš pirmosios santuokos – grafinei Gabrielei Komarauskaitei-Krasickienei. Čia ji gyveno su vyru ir sūnumi Danieliumi. Gargždus Gabrielė ir jos sūnus paliko Pirmojo pasaulinio karo metais. Išvykdami jie dvarą prižiūrėti patikėjo dvaro prievaizdui.

1915-aisiais kilęs gaisras dvaro rūmus stipriai nuniokojo. Jų atstaty-

(Nukelta į 4 p.)

Gargždų dvaro šeimininko barono Felikso Rionės pastatyta Gargždų šv. arkangelo Mykolo bažnyčios šventoriaus Nukryžiuotojo Jėzaus koplyčia-mauzoliejus, kuriame buvo palaidotas rašytojas baronas Eugenijus Rionė ir kiti jo giminės, artimieji. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC fotoarchyvo

mu, priežiūra tada, vykstant karui, nebuvo kam rūpintis. Didelė dalis išlikusių dvaro vėrybių buvo kariškių išvogta arba sunaikinta. Nuo 1920 m. dvarą pradėjo globoti valstybė. Tuo laikotarpiu Gargždų dvarvietėje daugiau ar mažiau nuniokotų dar buvo 18 pastatų.

1921 m. Gargždų dvarą valdžia sugrąžino į Lietuvą sugrįžusiai jo savininkei Gabrielei Krasickienei.

1922 m. Lietuvoje vykdytos Žemės reformos metu apie 800 ha žemės turėjusiam Gargždų dvarui buvo palikta 152 ha (dvaro centras Gargžduose ir kai kurios netoliese jo buvusios žemės). Greitai po to G. Krasickienė Gargždų dvaro žemes ir patį jo centrą pardavė, o pati išvyko gyventi į Klaipėdą. Dvaro centrą įsigijusi medienos pirklių Javšičų bendrovė jį padalino sklypais ir išpardavė miestiečiams. Taip baigėsi Gargždų dvaro istorija. Šiandien ją liudija istorijos šaltiniai, buvusio dvaro šeimininko ženklais pažymėti, plačiai pasklidę kultūros paveldo objektai. Didelę jų dalį sudaro knygos. Jos saugomos Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bei Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekose, Žemaičių muziejuje „Alka“, Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Tikėtina, kad jų yra ir kitur, tačiau ten jos nėra identifikuotos arba tų knygų dabartiniai šeimininkai informacijos apie turimas Gargždų ir Renavo dvarų šeimininkams priklausiusias knygas nėra paskelbę.

Parengė Gintautas Čižiūnas

RIETAVO DVARAS

Parengė Kazimieras PRUŠINSKAS

Rašytiniuose šaltiniuose pirmosios žinios apie Rietavą atsirado XIII a. viduryje. XV a. gyvenvietė pradėjo sparčiai augti. Rietavą ir čia buvusį dvarą yra valdę Sapiegos, Masalskiai, Kiškos, Radvilos, Zubovai, Tiškevičiai. 1763 m. vedybų keliu Rietavo seniūnija, o kartu ir dvaras atiteko Trakų kaštelionui Taduui Pranciškui Oginskiui, o XIX a. pradžioje – kompozitoriui, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politiniam ir valstybės veikėjui, diplomatui Mykolui Kleopui Oginskiui (1765–1833). Jis čia lankydavosi retai. Išvykdamas gyventi į užsienį, dvaru rūpintis pavedė savo sūnui Irenėjui Kleopui Oginskiui (1808–1863), kuris tėvui mirus šį dvarą ir paveldėjo. Jis turėjo du sūnus – Bogdaną Kleopą Oginskį (1848–1909) ir Mykolą Mikalojų Marką Severiną Oginskį (1849–1902). Bogdanas kartu su broliu Mykolu po tėvo mirties kurį laiką kartu valdė Rietavo dvarą, o vėliau Mykolas pasistatė naujus reprezentacinius dvaro rūmus Plungės ir su žmona gyveno ten.

Rietavo dvaras labiausiai suklestėjo XIX a. viduryje, kai jo šeimininkai buvo Irenėjus ir Bogdanas Oginskiai. Jiems valdant Rietavas tapo svarbiu šio krašto kultūros centru, dvaras garsėjo turtingomis meno kūrinių kolekcijomis, orkestro mokykla, biblioteka, oranžerija, įdiegtomis pažangiomis ūkininkavimo technologijomis, veikla, kuria buvo siekiama išsaugoti žemaitukų veislės arklius. Tuo laikotarpiu buvo pertvarkytas ir miesto centras. Valdant Irenėjui Oginskiui šalia senųjų, jau sunykusių dvaro rūmų iškilo įspūdingi trijų aukštų neorenesansiniai mūriniai dvaro rūmai su vėliavos bokštu ir didžiule oranžerija. Greta jų buvo pastatytas vėjo jėgainės bokštas, keletas ūkinių pastatų, o miesto centre į viršų pradėjo kilti iki šiol jį puošianti mūrinė neoromaninė, lotyniško kryžiaus plano, bazilikinė, dvibokštė Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia. I. Oginskiui mirus, bažnyčią užbaigė statyti jo sūnus Bogdanas.

Oginskiai Rietave suformavo iki šiol puikiai prižiūrimą parką su tvenkiniais, įkūrė žvėryną, įsteigė ligoninę, mokyklą, senelių ir našlaičių prieglaudą, taupomąją-skolinamąją kasą, pastatė kareivines, įsteigė agronomijos mokyklą, veterinarijos kliniką, įkūrė baldų fabriką, geležies liejy-